

мови в суспільному житті, необхідності мовних знань в особистісному та професійному становленні; відчуття нормативної відповідності використаних мовних засобів; уміння створювати тексти різного комунікативного призначення.

4. Формування культури мови особистості є ефективним при дотриманні таких педагогічних умов: надання майбутнім фахівцям можливостей щодо розширення їх уявлень про значення мови, знань про види спілкування; забезпечення розвитку мовленнєвих здібностей через постійну роботу над засвоєнням мовних норм; вироблення та удосконалення соціально і професійно значущих мовленнєвих умінь шляхом систематичної включеності у різні види мовленнєвої діяльності.

Список використаних джерел

1. Етика та психологія ділового спілкування : зб. текстів, ситуаційних задач, питань по заміру знань / Укл. Т.І.Скирда, Н.П.Статінова. – К., 1994. – 56 с.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1987. –476 с.
3. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М.: Знание, 1979. – 47 с.
4. Ломов Б.Ф. Общение как проблема общей психологии // Методологические проблемы общей психологии. – М.: Наука, 1984. – 79 с.
5. Москаленко А. М. Развитие умений педагогического спілкування в системі післядипломної освіти: автореф. дис....канд. пед. наук.– К., 2001. – 24 с.
6. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навчальний посібник / О. М. Семенов . – К. : Академія, 2010. –386 с.
7. Семенов О.М. Підготовка мовної особистості вчителя-словесника на засадах українознавства //Зб. наук. праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К. : Міленіум, 2004. – Т. II. – С. 293-297.
8. Ушинский К. Д. Родное слово // Педагогические сочинения : В 6 т. / Сост. С. Ф. Егоров. – М. : Педагогика, 1989. –Т. 4 – 528 с.

Отримано 23.08.2014 р.

УДК 37.013.

Марушкевич А. А. °

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ: ДОСВІД КРАЇН СВІТУ

Розкриваються окремі аспекти досвіду країн світу з підтримки розвитку та забезпечення потреб в освіті, навчанні, вихованні обдарованих дітей і молоді, що є необхідним для підготовки їх до майбутньої життєдіяльності і реалізації своїх можливостей.

Ключові слова: країни світу, обдаровані особистості, досвід, життєдіяльність

Раскрываются отдельные аспекты опыта стран мира по поддержке развития и обеспечению потребностей в образовании, обучении, воспитании одарённых детей и молодёжи, что необходимо для подготовки их к будущей жизнедеятельности и реализации своих возможностей.

Ключевые слова: страны мира, одарённые личности, опыт, жизнедеятельность

The separate aspects of the world countries' experience from support of development and providing the necessity education, study of the gifted children and young people have being opened up, that is a necessity for their preparation to the future vital function and realization of all possibilities.

Keywords: world countries, gifted personalities, experience, vital functions

Актуальність дослідження. На сьогодні ніхто не заперечуватиме факту, що «цінності та установки, якими керуються молоді люди, визначатимуть майбутнє цивілізації» [6, с.30]. Юнаки та дівчата намагаються застосовувати свої знання у тих сферах, де бачать перспективу професійного зростання, можливості для самореалізації та забезпечення власних амбіцій. Вони дбають про кар'єру у період здобуття освіти у ВНЗ, а не після отримання диплому. Для них важливими є не лише набуті знання, а й уміння та навички їх практичного застосування. Це вимагає модернізації вищої освіти, залучення до роботи у її сфері відомих у країні і за її межами учених, оскільки досі в різних колах побутує думка, що «... країни пострадянського простору характеризуються недостатнім рівнем адаптованості освітніх систем до інноваційних змін» [6, с.17]. В основі модернізації вищої освіти є її якісне забезпечення, здатність науково-педагогічних працівників доносити до молоді найновішу інформацію про досягнення у сфері виробництва, культури, науки, спорту, формувати у неї критичне мислення, гнучке ставлення до вирішення проблем, уміння взаємодіяти з партнерами для досягнення поставлених цілей, оперативно застосовувати набуті знання.

У наш час не можливо не погодитись з тезою: «Важливим критерієм якості системи освіти також є створення сприятливих умов розвитку для талановитої молоді і виховання бізнес-лідерів» [6, с.17]. Виходячи з її змісту стверджуємось у думці про те, що особливе місце у ВНЗ має відводитись забезпеченню інтересів обдарованих молодих людей, зі своєрідними запитами, нестандартними поглядами на процеси, які протікають у вищій школі і на ринку праці. До того ж, «освітній рівень населення країни, зокрема молодого покоління, є одним з важливих показників, від якого залежатиме напрям модернізації нашого суспільства» [6, с.114]. У модернізації важливою є позиція еліти держави, яка «може запобігти соціальним катаклізмам і допоможе не втратити молоде покоління» для своєї країни і всього світу [6, с.30].

Метою публікації є донесення ідей досвіду окремих країн світу з проблеми розвитку обдарованої особистості до науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів України для врахування ними потенціалу обдарованих, реалізації їх можливостей. **Завдання** – коротка характеристика важливих ідей досвіду окремих країн світу щодо розвитку обдарованої особистості та забезпечення її потреб в освіті, навчанні, вихованні.

Досвід країн світу з питань навчання, виховання, розвитку та підготовки до життєдіяльності обдарованих дітей і молоді є важливим для українців. Він орієнтує на апробацію нових напрямів роботи з обдарованими, пошуки шляхів задоволення їх потреб та реалізації можливостей. Цікаві підходи до вирішення проблем обдарованих особистостей знаходимо у педагогів різних країн, зокрема Бразилії, Південної Кореї, Австралії, Японії.

У федеративній президентській республіці Бразилії, яка адміністративно розділена на 26 штатів і Федеральний округ, система освіти складається з державних і приватних навчальних закладів, які охоплюють дошкільну, початкову

(1 рівня) і середню (2 рівня), університетську та післядипломну підготовку [5, с.5-6]. В цій країні обдарованими вважаються учні з високими інтелектуальними та особливими здібностями у певній економічній сфері, творчим мисленням, здатністю до лідерства, талантом до образотворчого, виконавського мистецтва, музики тощо [5, с.14]. Дослідники проблеми обдарованості вказують, що виходячи зі змісту Конвенції про права дитини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у 1989 році, « ... кожна дитина, незалежно від походження чи інших характеристик, буде мати свої права, що гарантуються владою у всіх країнах» [5, с.22]. За їх свідченням у Федеральній конституції Бразилії гарантується, що всі бразильці, незалежно від характеристик і віку, у тому числі й обдаровані, мають доступ до освіти відповідно до своїх потреб. Особливістю підходу до освіти обдарованих у Бразилії є можливість разом із регулярним навчанням у школі звертатися до Міністерства освіти або інших державних і недержавних структур за допомогою в отриманні додаткових занять. Однією із таких структур є неурядова некомерційна організація Бразильська рада з проблем обдарованості, котра « ... складається з окремих осіб і компаній з усіх штатів Бразилії, які зацікавлені у сприянні захисту прав осіб з високими здібностями, обдарованих» [5, с.29].

Вагомим є досвід роботи з обдарованими дітьми та молоддю у Південній Кореї, яка вважається однією з найрозвиненіших країн «завдяки сталому економічному зростанню і демократизації суспільства» [3, с.4]. Адміністративна структура її освітньої системи включає Міністерство освіти, науки і технологій та інформаційну службу з освіти та наукових досліджень (KERIS), а на регіональному - 16 міністерств освіти [3, с.7]. Переважаючим у цій країні є електронне навчання, яке сприяє реалізації спеціальних національних проєктів. Вважаємо за необхідне зазначити, що після економічної кризи 2009 року в Південній Кореї змінилося ставлення до освіти обдарованих, оскільки головним орієнтиром реформи освітньої галузі стала позиція «Обдаровані діти - найважливіше національне надбання». Серед ста національних пріоритетів у цій країні знаходимо такі як « ... ефективна система освіти обдарованих, система ідентифікації талановитих дітей, продовження їх освіти у вузах, розширення освіти для обдарованих на гуманітарні предмети, інформатику, фізичну культуру, мистецтво тощо» [3, с.28]. У Доповіді Президента Південної Кореї про реформу освіти в 1995 році зазначено напрями її розбудови, серед яких важливим є створення навчальних закладів для обдарованих дітей, організація спеціалізованих класів у звичайних школах, розвиток функціонуючих із 1997 року центрів освіти при університетах і дослідницьких інститутах [3, с.29]. Значущим кроком у роботі з обдарованими особистостями стало створення у 2005 році програми для обдарованих дітей із соціально незахищених верств населення, системи освіти для них, яка включає у свою структуру «наукові академії (старші класи), центри при університетах та провінційних міністерствах освіти та класи зі спеціальними програмами в звичайних школах» [3, с.30].

У всьому світі гарною репутацією користується освіта Австралії, індустріально-аграрної країни з високим рівнем розвитку ринкової економіки і діючою федеративною системою управління, що « ... є результатом ретельного контролю над усіма навчальними закладами країни, який здійснює Федеральний уряд» [4, с.6]. У школах Австралії приділяється значна увага індивідуальним особливостям учнів, їх інтелектуальному, суспільному, творчому та кар'єрному

потенціалу. Цікавість до обдарованих молодих людей у ній із кінця 1970-х років почала зростати. Це призвело до використання з 1993 року замість «обдаровані і талановиті» термін «обдаровані», що викликало дискусію у наукових колах [4, с.7].

Цікавим є факт, що в Австралії обдарованими вважаються діти з яскравими проявами різносторонніх здібностей і задатків, для яких потрібні спеціальні методи та форми навчання, відмінні від тих, які застосовуються у звичайній школі [4, с.18]. Серед тлумачень обдарованості знаходимо обґрунтоване на щорічній конференції у 2001 році визначення Асоціації NSW батьків і громадян «Обдаровані / талановиті діти - ті, які будучи непідготовленими, спонтанно виказали природні здібності принаймні на одному напрямі, які зазвичай бувають у дітей того самого віку» [4, с.19]. З погляду вчених обдарованість проявляється у дітей по-різному, у багатьох формах. Вона може бути виявлена в учнів усіх соціально-економічних груп (в аборигенів і у тих, для кого англійська не є рідною мовою)[4, с.19]. В австралійському штаті Новий Південний Уельс користуються популярністю спеціальні класи - класи можливостей для обдарованих учнів. Вони були створені у 1932 році і забезпечують виконання програми для обдарованих дітей з периферії [4, с.13]. Важливим етапом у роботі з обдарованими особистостями стало скликання Всесвітньої Ради з питань обдарованих і талановитих дітей. До того ж, у 1985 і 1986 роках минулого століття Департаментом освіти призначено 12 регіональних консультантів з питань навчання обдарованих, які пройшли кілька етапів підготовки, а пізніше кожен з них працював з учителями і батьками та проводив для них відповідні семінари [4, с.16].

В Австралії проблемами обдарованих особистостей займаються асоціації, одна з яких заснована у травні 1985 року і проводить роботу щодо освіти обдарованих і талановитих (AAEGT). Її основними завданнями є забезпечення навчання обдарованих і талановитих дітей; привернення уваги до їх проблем та потенційного внеску в добробут Австралії; стимулювання досліджень учених з цих питань [4]. Інша структура - Асоціація обдарованих і талановитих дітей Південної Австралії завданнями та цілями вважає « ... надання підтримки батькам і опікунам обдарованих дітей, зокрема у навчанні обдарованих дітей-інвалідів; підтримку професійного розвитку вчителів; підвищення рівня поінформованості громадськості про потреби обдарованих дітей і студентів в освітньому закладі; дослідження психології обдарованих дітей» [4, с.26]. Головним покликанням створеної у 1978 році Асоціації обдарованих і талановитих дітей Західної Австралії (GATCA), до складу якої входять батьки, учителі, науковці, які працюють у галузі освіти, є забезпечення особливих потреб цих дітей. Некомерційною організацією батьків стала Тасманійська асоціація для обдарованих дітей (TAG), яка пов'язана з Австралійською асоціацією з питань освіти обдарованих і талановитих (AAEGT). Її цілі: « ... сприяння розробці стратегій для батьків, вчителів та інших осіб для виявлення обдарованих дітей, у тому числі недорозвинених, з вадами та інших дітей з особливими потребами; зіставлення та ініціювання відповідної дослідницької роботи; забезпечення гнучкості в шкільних програмах на всіх рівнях з метою надання обдарованим дітям можливості навчатися за такою моделлю, що відповідає їх здібностям та етапам розвитку» [4, с.28]. Членами Асоціації з питань освіти обдарованих і

талановитих дітей Північної Австралії є батьки, вчителі та інші представники суспільства. Вона надає інформаційні послуги, проводить регулярні зустрічі у місцевих школах із запрошеними доповідачами для обговорення різноманітних питань, пов'язаних із освітою та вихованням обдарованих і талановитих дітей. Мета Вікторіанської асоціації для обдарованих і талановитих дітей (VAGTC) - «... визначення і забезпечення потреб обдарованих та талановитих дітей; вивчення природи обдарованості; створення освітніх програм для вчителів і підвищення їхньої кваліфікації; забезпечення можливостей формальної та неформальної взаємодії між обдарованими і талановитими дітьми та їхніми сім'ями; підтримування контактів з аналогічними об'єднаннями в інших штатах Австралії та за кордоном» [4, с.32].

Цінним вважається досвід виховання дітей та молоді в Японії, де кожному з них приділяється велика увага педагогів, щоб виростити їх інтелектуально розвиненими, впевненими у своїх можливостях і здатними співпрацювати з іншими в будь-якій сфері. До того ж, у цій країні світу заробітна плата педагога набагато вища зарплати чиновників місцевих органів влади [1, с.20], а пріоритетним завданням японської педагогіки є виховання особистості, здатної злагоджено працювати у колективі. Цьому передують материнське виховання дітей, за якого період їхньої вседозволеності триває до 5 років. До вказаного віку японці спілкуються з дитиною як з королем, а з 5 до 15 років – як з рабом. Лише після досягнення п'ятнадцятирічного віку з молодю людиною розмовляють як з рівною. В Японії побутує версія, що дисциплінований і законослухняний громадянин виростає з дитини, якій у дитинстві дозволяли все [1, с.5-6]. Головним лозунгом навчального закладу в Японії є: «Спочатку характер, потім здібності». Найпоширенішими методами виховання в цій країні вважаються ті з них, які спрямовують дітей та молодь на розвиток самоконтролю та володіння своїми почуттями. Велику увагу там приділяють манерам, вихованості та вмінню поводитися [4]. Інструментом розвитку стосунків та налагодження міжособистісних зв'язків в Японії є бригада, а програма виховання включає 28 тем, умовно поділених на три групи: «перша - теми, що виховують соціальну комфортність; друга - теми, спрямовані на виховання «активної людини»; третя – теми, об'єднані загальним завданням: привчити підростаючі покоління сприймати суспільні норми як внутрішньо необхідні [1, с.23].

Якщо брати до уваги досвід роботи з обдарованими особистостями у США, то потрібно зважати на діючий там закон, який передбачає регулювання освітніх послуг обдарованим особистостям із малозабезпечених сімей чи із місцевості з невисокими економічними показниками. Він впливає на підтримку обдарованих, а також на виявлення обдарованості у тих із них, які за загальними критеріями не пройшли ідентифікацію [2, с.26].

В американській системі освіти присутня диференціація форм організації навчання обдарованих учнів. Особливо важливим є те, що їх групують за здібностями і перегруповують у разі необхідності для досягнення відповідних дидактичних цілей. Це, на думку американських дослідників, «... значно підвищує рівень їх досягнень на подібних спеціальних заняттях» [7, с.38]. У межах середньої школи приділяється увага розвитку творчого і критичного мислення обдарованих. У цій справі важливим є менторство, яке ґрунтується на визначенні конкретних потреб молодих людей і їх необхідності у наставництві, за якого

обдарована особистість більш вдало визначає пріоритети подальшої реалізації своїх цілей, формує необхідні життєві компетенції.

Висновки. Отже, в кожній окремо взятій країні розвиток обдарованих особистостей здійснюється відповідно до її соціально-економічного стану, набутого досвіду попередників з проблем їх освіти, навчання та виховання особливо у ВНЗ, передбачуваних перспектив життєдіяльності. Обдаровані особистості підтримані в іноземних державах педагогами, освітніми діячами, громадськими організаціями. Їх розглядають як представників інтелектуальної еліти, яка має в подальшому працювати на користь народу.

Досвід роботи з обдарованими особистостями у згаданих країнах може бути корисним для нас у визнанні їх найважливішим національним надбанням; уможливленні звертання до Міністерства освіти і науки для допомоги не тільки щодо забезпечення якісного навчання у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах, а й отриманні додаткових занять відповідно до потреб свого розвитку; створенні програм для обдарованих вихідців з соціально незахищених верств населення; призначенні регіональних консультантів із питань освіти обдарованих; спрямуванні виховання на розвиток у них самоконтролю та володіння своїми почуттями, формування активної життєвої позиції тощо.

Досвід країн світу щодо збереження та використання можливостей особливо обдарованої молоді важливий для України, бо «... рівень розвитку і використання сучасних технологій у тій або іншій країні визначається не тільки розвитком матеріальної бази, але головним чином рівнем інтелектуалізації суспільства, його здатністю проводити, засвоювати і застосовувати нові знання».

Вища освіта України має враховувати потенціал обдарованих особистостей, впливати на розвиток їх можливостей, накопичення знань у ВНЗ, оскільки «інтелектуальний розвиток особистості забезпечує базу для майбутнього інноваційного розвитку економіки держави». Це є важливим у сучасний період розвитку суспільства, яке перебуває у стані соціокультурної модернізації, що впливає на посилення інтересу до життєвих стратегій молодих людей, їх інтелектуальних здібностей, змін у сфері життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Біла І.М. Досвід становлення талантів у японській державі / І.М. Біла: Серія «ПРОсвіт». – К.: Інститут обдарованої дитини, 2011. – 36 с.
2. Гоцуляк Ю.В. Особливості правового регулювання надання спеціальних освітніх послуг обдарованим дітям у США / Ю.В. Гоцуляк: Серія «ПРОсвіт». – К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. – 48 с.
3. Корсунська Л.М. Інформатизація освіти у Південній Кореї: на шляху до старт-суспільства / Л.М. Корсунська: Серія «ПРОсвіт». – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013. – 40 с.
4. Міленіна М.М. Система освіти Австралії. Форми та методи роботи з обдарованими дітьми / М.М. Міленіна: Серія «ПРОсвіт». – К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. – 40 с.
5. Сагалакова А.Б. Досвід підтримки та розвитку обдарованих дітей у Бразилії / А.Б. Сагалакова: Серія «ПРОсвіт». – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013. – 36 с.
6. Участь молоді у суспільному житті: економічна активність: щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2012 року) / Міністерство молоді та спорту України. – К., 2013. – 226 с.
7. Тесленко В. Робота з обдарованими дітьми в системі середньої освіти США / В. Тесленко // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика: збірник наукових праць. Випуск 10. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013. – С. 31-46.

Отримано 10.07.2014 р.